

११२ वैरूपो नभ-प्रभेदनः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्

इन्द्र॒ पिब॑ प्र॒ति॒का॒मं सु॒तस्य॑ प्रा॒तःसा॒वस्त॒व हि॒ पूर्॒वपी॑तिः ।

हर्ष॑स्व॒ हन्त॑वे शूर॒ शत्रू॑नु॒वथे॑भि॒ष्टे वी॒र्या॑३ प्र ब्र॒वाम॑ ॥ १०.११२.०१

इन्द्र- परमेश्वर । प्रतिकामम्- कामं कामं प्रति । सुतस्य- निष्पन्नरसम् । पिब- अनुभव । प्रातःसावः- प्रातःसवने निष्पन्नो रसः । तव- भवतः । हि- किल । पूर्वपीतिः- प्रथमत अनुभवितव्यो भवति । शूर- समर्थ । शत्रून् हन्तवे- वृत्रबाधनाय । हर्षस्व- हृष्टो भव । ते- भवतः । वीर्या- वीर्याणि । उवथेभिः- मन्त्रैः । प्र ब्रवाम- प्रकर्षेण वदाम ॥१॥

यस्ते॒ रथो॒ मन॑सो॒ जवी॑या॒नेन्द्र॒ तेन॑ सोम॒पेया॑य याहि ।

तू॒यमा॒ ते हर॑यः॒ प्र द्र॑वन्तु॒ येभि॑र्या॒सि वृ॑ष॒भिर्म॑न्द॒मानः॑ ॥ १०.११२.०२

यः । ते- तव । मनसः । जवीयः- वेगवान् । रथः- ऋताख्यो रथः । को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्येति श्रुतेः । तेन । इन्द्र । सोमपेयाय- रसानुभवाय । आयाहि- आगच्छ । येभिः- यैः । वृषभिः- वर्षकैः । मन्दमानः- हृष्टः । आ यासि- आगच्छसि । ते- अमी । हरयः- प्राणाश्वाः । तूयम्- क्षिप्रम् । भवन्तम् । प्र द्रवन्तु- प्रगच्छन्तु ॥२॥

हरि॑त्वता॒ वर्च॑सा॒ सूर्य॑स्य॒ श्रेष्ठै॑ रू॒पैस्त॑न्व॒ स्पर्श॑यस्व ।

अ॒स्माभि॑रिन्द्र॒ सखि॑भिर्हु॒वानः॑ स॒घ्रीची॑नो मा॒दय॑स्वा नि॒षद्य॑ ॥ १०.११२.०३

हरित्वता- हरिद्वर्णयुक्तेन । सूर्यवर्चसा- सूर्यतेजसा । श्रेष्ठैः- उत्तमैः । रूपैः- भवद्रूपैः । तन्वम्- मम शरीरम् । स्पर्शयस्व- स्पृश । इन्द्र- परमेश्वर । अस्माभिः । सखिभिः- त्वन्मित्रैः । हुवानः- आहूतः । सघ्रीचीनः- सहृदयः । निषद्य- अत्रोपविश्य । मादयस्व- हृष्टो भव ॥३॥

यस्य॒ त्यक्तै॑ म॒हि॒मानं॒ मदै॑ष्वि॒मे म॒ही रोद॑सी॒ नावि॑वित्ताम् ।

तदो॒क् आ हरि॑भिरिन्द्र॒ युक्तैः॑ प्रि॒येभि॑र्या॒हि प्रि॒यम॑न्नमच्छ ॥ १०.११२.०४

इमे- एते । मही- महत्यौ । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । यस्य । त्यत्- तत् । ते- तव । महिमानम् । न अविवित्ताम्- त्वत्तो न पृथक्कुरुतः । इन्द्र । युक्तैः- नियमसम्पन्नैः । हरिभिः- प्राणाश्चैः । प्रियेभिः-

त्वत्प्रेमपात्रैः । तत् । ओकः- अस्मत्सदनम् । प्रियम् । अन्नम्- हव्यम् । अच्छ- अभिलक्ष्य । आ
याहि- आगच्छ ॥४॥

यस्य शश्वत्पिवाँ इन्द्र शत्रूननानुकृत्या रण्या चकर्थ ।

स ते पुरंधिं तविषीमियर्ति स ते मदाय सुत इन्द्र सोमः ॥ १०.११२.०५

इन्द्र- परमेश्वर । यस्य- यस्य यजमानस्य । शश्वत्- सम्यक् । पपिवान्- सोमं पीतवान् ।
अनानुकृत्या- अनुकरणरहितेन । रण्या- रणसाधनेन । शत्रून्- रिपून् । चकर्थ- अकरोः । सः-
असावुपासकः । ते- तव । पुरुन्धिम्- बहुधारणायुक्ताम् । तविषीम्- शक्तिम् । इयर्ति- प्रेरयति ।
इन्द्र- परमेश्वर । सः- असौ । सोमः- रसः । ते- तव । मदाय- हर्षाय तृप्तये । सुतः-
निष्पादितः ॥५॥

इदं ते पात्रं सनवित्तिमिन्द्र पिबा सोममेना शतक्रतो ।

पूर्ण आहावो मदिरस्य मध्वो यं विश्व इदमिहिर्यन्ति देवाः ॥ १०.११२.०६

इदम्- एतत् । ते- तव । पात्रम्- भाजनमुपलब्धिस्थानं प्रतीकभूतम् । सनवित्तिम्- सनातनम् । इन्द्र-
परमेश्वर । शतक्रतो- अनन्तप्रज्ञ । एन- अनेन । सोमम्- रसम् । पिब- अनुभव । मदिरस्य-
तृप्तिकरस्य । मध्वः- मधुरस्य रसस्य । पूर्णः- पूर्णम् । आहावः- भाजनमेतत् । यम्- यत् । विश्वे
देवाः- सर्वा द्योतनशक्तयः । अभिहिर्यन्ति- अभिकामयन्ते ॥६॥

वि हि त्वामिन्द्र पुरुधा जनासो हितप्रयसो वृषभ ह्यन्ते ।

अस्माकं ते मधुमत्तमानीमा भुवन्सवना तेषु हर्य ॥ १०.११२.०७

इन्द्र- परमेश्वर । हितप्रयासः- हितकरान्नयुक्ताः । जनासः- जनाः । वृषभ- वर्षक । इन्द्र- परमेश्वर ।
पुरुधा- बहुधा । वि ह्यन्ते- विशेषेण आह्वयन्ते । ते- त्वदर्थम् । अस्माकम्- नः । मधुमत्तमानि-
अतिशयेन मधुराणि । इमा- एतानि । सवना- सम्भजनानि । भुवन्- भवन्ति । तेषु । हर्य-
रसमिच्छ ॥७॥

प्र त इन्द्र पूर्व्याणि प्र नूनं वीर्या वोचं प्रथमा कृतानि ।

सतीनमन्युरश्रथायो अद्रिं सुवेदनामकृणोर्ब्रह्मणे गाम् ॥ १०.११२.०८

इन्द्र- परमेश्वर । नूनम्- निश्चयेन । ते- तव । प्रथमा कृतानि पूर्व्याणि- पुराणानि । वीर्या- वीर्याणि । प्र- प्रकर्षेण । वोचम्- वदामि । सतीनमन्युः- जीवोदकमननशीलः । अद्रिम्- जडं गिरिमेघप्रतीकम् । अश्रथयः- विभेदिथ । ब्रह्मणे- मन्त्रयुक्ताय । सुवेदनाम्- शोभनज्ञानमयम् । गाम्- चिद्रश्मिम् । अकृणोः- अकरोः ॥८॥

नि षु सीद गणपते गणेषु त्वामाहुर्विप्रतमं कवीनाम् ।

न ऋते त्वत्क्रियते किं चनारे महामर्कं मघवश्चित्रमर्च ॥ १०.११२.०९

गणपते- साधुगणपालक । सु- सुष्ठु । नि सीद- निषीद । गणेषु । कवीनाम्- क्रान्तदर्शिनाम् । विप्रतमम्- मेधावितमम् । त्वाम्- भवन्तम् । आहुः- वदन्ति । त्वत्- त्वाम् । ते । न किं चन क्रियते । आरे- दूरे समीपे वा । चित्रम्- नानारूपम् । महाम्- महान्तम् । अर्कं- मन्त्रम् । मघवन्- सम्पद्वन् । अर्च- पूजय निधेहि ॥९॥

अभिख्या नो मघवन्नाधमानान्सखे बोधि वसुपते सखीनाम् ।

रणं कृधि रणकृत्सत्यशुष्माभक्ते चिदा भञ्जा राये अस्मान् ॥ १०.११२.१०

मघवन्- इन्द्र । नाधमानान्- याचमानान् । नः- अस्मान् । अभिख्या- अभिख्यापय । सखीनाम्- मित्राणाम् । सखे- मित्र । वसुपते- सम्पत्पालक । बोधि- जागृहि । रणकृत्- हे युद्धकर । सत्यशुष्म- अवितथबल । रणम्- युद्धम् । कृधि- कुरु । अभक्ते राये- इतः पूर्वमन्येभ्यः सम्भक्ताय दानयोग्यधनाय । अस्मान्- नः । आ भज- भागिनः कुरु ॥१०॥